

de Leyden (S XI); el citat verb corànic és «amaigrir et rendre léger comme une plume» en el poeta Ansari († 823), i l'altra forma verbal, *taráyyaš*, és «plumes-cere» en *RMA* i Gl. Leyden, i «emplumecer» *PAIc*

Però en la llengua vulgar va pendre altres accs. vàries: «rayo de rueda» *PAIc*; «bras de l'ancre», «aviron» avui a Rabat (Brunot, s. v.); 'aleta de peix' allí mateix i ja en Aben Albéitar el malagueny († 1248, denominació paral·lela a l'al. *flossfeder* 'aleta de peix', Dozy, 575a11 pròpiament 'ploma natatòria'); «palette de la roue», «aile de moulin à eau», «aube», «rayon de la roue du rouet», «appendice sternale», «côté de la pioche en forme de hache», a Algèria (Beaussier); sense comptar amb les accs. tècniques «frange» (quasi igual a 'reixat': Marçais, *Textes Arabes de Tanger*, vol II, gloss), «fleco» (Lerchundi), «lancette» i «aigrette», documentades a Algèria, Egipte i Síria; en fi, 'fistula a l'ull', que ha donat el nom d'aquest mal en castellà i portuguès ¹⁰

En un mot, va venir a designar diversos objectes en forma de vareta o bastonet. Per tant no hi ha dificultat a comprendre que vagi donar el port. i cat. ant. *reixa*, en el sentit de 'barreta' o 'barró de reixa etc.', que hem documentat a Bna des de 1115 (dos segles abans que Dante) i es transparenta encara en gran part dels citats docs catalans del S. XIV. És ben sabut que una *i* àrabiga en contacte amb *r* es pronuncia ultra-oberta, com una *e* tancada nostra.

Tanmateix ja no és probable que en l'accepció 'reixat de barres de ferro', en el qual s'igualava amb l'oc. *reja*, it. *regge*, -*gia* i b ll. *regia*, vagi venir purament de l'àrab; però sí que és perfectament plausible que, en entrar a la nostra Península aquest terme d'Església, provinent d'Itàlia, es vagi produir una inextricable confusió fonètica i semàntica entre els dos mots.

L'accepció de l'àrab *rīša* 'raig de roda' es conserva a la part acastellanada del País Basco-navarrès, on *rejas* són dos «travesaños de la rueda del carro viejo, menos gruesos que el miul» (Aranzadi, en *Folk. y Cost. de Esp.*, Bna. 1931, I, 318-31); en el galleg de Noya *rexa* és «cada uno de los travesaños que sostienen por debajo el fondo del carro» (J. Lorenzo Fz., *VKR* XI, lám. de la p. 288), i a l'asturià de Colunga *rexa* «balaustre de madera o hierro» (Vigón). D'altra banda una forma *reges* amb sonora està documentada en un doc ross. de 1399, amb un context que indica barres de ferro: «que no gosen stendre en lo sòl, barres o *reges* dels dits ponts, per seccar neguns draps» (*Inv LC*), o sigui amb la *g* de REGIA, però amb significat semblant el de l'àr. vg. *rīša*

Per aquest entreteiximent entre els dos mots ens podem explicar la forma catalana *reixa*, amb africada com l'oc. ant. i it. *reggia*, però sorda com el mot àrabic, i amb sign. que, en part van per un costat i, en part, per l'altre. Ja el barcelonès Jeroni Pau, c. 1490, blasma la incorrecció dels qui diuen «*reixat* per *rexat*» (*BABL*, 1950, 148). I el gironí avalencianat OPou admet juntament «*rexa* o *reixa*: clathrum, cancellus» (*ThPu*, 153); si bé després no dóna més que la forma que ha dominat: «*rexa* de ferro o de fust: clathrum ferreum aut

ligneum»; i parlant de la CAPELLA, «la *rexa* o cancells cancelli» (153, 165)

En efecte trobem, d'altra banda, «la casa del *reixat* del verger de la Lotge» en un document de Barna, de 1486 (Moliné, *Consolat*, p. 338) El *DAG* llegeix «unes *retxes* d'argent fi» en «Guillem Torrella S. xv» (cf. Torroella supra), i un «clos de *retxas* de ferro» en un text gironí (p. p. Chias) que, essent de bandolers, pot ser de c. al S. XVI-XVII «Finestres --- *retxades* ab ses *retxes* de ferro» en un castell del Prnc., a 1546 (R. d'Alòs, *Inv de Castells*, 49). I ja en un doc mallorquí de 1417: «defora les *retxes* quatre pots pintades ab sants» (*BSAL* x, 226) En un crònica eivissenca del 1600 «las portaren fins a la sglésia major dins la *recha*, i allí oyren missa» (Macabich, *Sta M Mayor*, p. 56); doncs. clos de reixes dins un temple

Més modernament aquesta variant apareix en el cançoner popular: «una *retxeta* petita - dóna al camí de París, / treu el cap a la *retxeta*, un soldat ya veu vení» (^{vº} D del romanç de la batalla de Pavia, on C porta *reixeta* i A, *finestra*); en lloc de «no la veig en finestra / --- / sinó en una *reixeta*, mes ay, a fé oració» de la versió A (Penedès, i alguna altra de les vuit que recull) en la de Girona (E) apareix *retxeta* (MilàF, *Romlo*, 80 6, 199.19).

Dugué ser variant molt afermada a la Garrotxa, almenys l'alta Garrotxa: «em vegí tancat en un corral, hont permanesquí llarguíssimes hores alimentant-me de crostons de pa, que 'm passaven a través d'una *reixa* de fusta --- mon captiveri i aquella *reixa* 'm portaren a la memòria 'l mastí captiu», MrnVayreda (*Puny*, I, XXIII, 355 (274)); a St Aniol d'Aguja, centre de la història de *La Punyalada*, la vella hostalera (si bé filla de l'alta vall d'Ostoles) deia *la řěčš* parlant de la de l'antiga església (1962) i a Pera (prop d'Oix) sento que han fet posar unes *řěčš* molt grosses en una finestra (1984)

Avui certament és una forma ben oblidada en el català central, però la sentim encara en els dos extrems del domini oriental-rossellonès: *reixa* a Tarragona (*DAG*), on jo mateix vaig anotar *řěčš* per una que tapava una mina d'aigua en el terme de la ciutat (1955), pron. que Mariner localitza a Vilaplana prop de Reus (*BABL* xxv, 1933, 187, i entenc que Manent ho confirma en la seva Top. d'Aleixar, p. 36). Val a dir que la ř reprèn cap a l'Ebre: *řěša* vaig anotar en el Mataranya (i crec ja a Tivissa, 1955), i en tinc dades del N. i del Sud del P. Val.: Mas de les *řěšes* a les Useres (1961), Casa de les *řěšes* a Xaló (penyes amunt), Molí (de) la *řěša* a Petrer (57 × 30) (1963). Amb sentit secundari *reixa* 'reixat del garbell' a Alborraia (*B DLC* XII, 298) Però guardem-nos d'assegurar que no hi hagi excepcions comarcals a Val.: a Albaida vaig anotar una *Caseta de les Rěšes* i una partida, *Les Rěšes*, set km. més al N., entre Palomar i Bufali (1962) i és sabut que a la Vall d'Albaida no hi ha hagut mai confusions entre *g* i *ř*, ni menys amb ř; hi resti això viu o no, el cas és que ho deu haver estat, puix que va amb article.

A l'altre extrem tampoc no és morta aquesta forma: *la řěčš* partida del terme de Marquixanes 1960 (on el